

ASD-EAST

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Modul 6
Nepoželjna ponašanja

Ciljevi modula

- Razumijevanje osnovnih uzroka za nepoželjna ponašanja
- Razumijevanje razlike između topografije i funkcije nepoželjnog ponašanja
- Provođenje posrednih i neposrednih metoda kako bi se ustanovila funkcija ponašanja
- Razvijanje strategija prevencije i intervencije (npr. prilagođavanje okruženja, nastavni postupci, poučavanje novih vještina, korištenje vizualne podrške)
- Evaluacija strategija prevencije i intervencije

Koja ponašanja su nepoželjna?

Vrištanje

Vikanje

Udaranje

Njihanje trupa

Psovanje

Grebanje

Štipanje

Griženje

Pljuvanje

Bacanje predmeta

Čupanje kose

Samoozljeđivanje

Udaranje po predmetima

Pa što?

Nepoželjna ponašanja su česta – svi ih imamo!

Nepoželjna ponašanja mogu se definirati kao ona kojim osoba koja ih izražava ozljeđuje sebe ili druge osobe, ona koja uzrokuju štetu u fizičkoj okolini, zatim ponašanja koja ometaju učenje i usvajanje novih vještina te ponašanja koja socijalno izoliraju pojedinca (Doss i Reichle, 1991).

Nepoželjna ponašanja utječu na:

Samo dijete (socijalna izolacija, razvojni ishod, ometa učenje...)

Obitelj (stres, socijalna izolacija, stigma, nerazumijevanje od drugih, iscrpljenost ...)

Stručnjaci (stres, izgaranje, promjena posla ili zanimanja)

Što se nalazi „ispod” nepoželjnog ponašanja?

Nepoželjno ponašanje

Različitosti u socijalnoj interakciji

Teškoće u komunikaciji

Izazovi u fleksibilnom mišljenju i ponašanju

Senzorne različitosti

„TEACCH” iceberg (Schopler, 1994)

Što utječe na pojavu nepoželjnih ponašanja

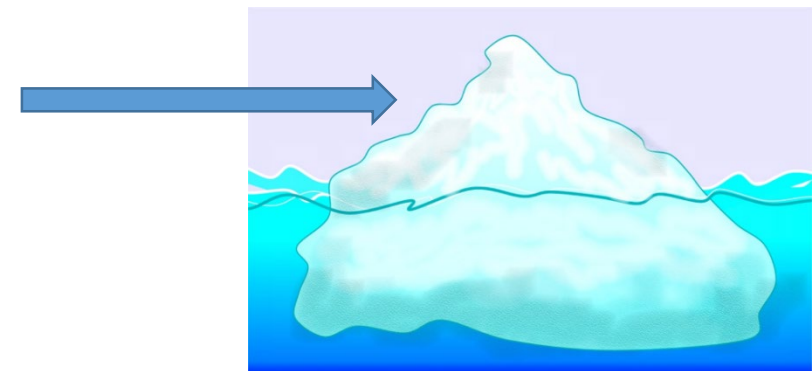
- Loše emocionalno stanje
- Nedostatak sna
- Loša prehrana
- Nedostatak fizičke aktivnosti
- Izolacija od obitelji

Primjeri:

	Ponašanje	
	Ivan štipa i gura vršnjaka	
	Ivan baca predmete	
	Ivan se njiše naprijed /nazad	
	Ivan se udara u glavu	

Početne intervencije za nepoželjna ponašanja

- usmjerenost na oblik ponašanja odnosno na njegovu topografiju
- intervencije usmjerene na posljedicu
- često korištenje kazne (Simmons i Lovaas, 1969)

Kako procjenjujemo ljude?

Obrađujemo i procjenjujemo njihov položaj tijela, stav, geste i izraze lica.

Ponašanje osoba govori nam o tome kako se one osjećaju

NEPOŽELJNO PONAŠANJE JE SREDSTVO KOMUNIKACIJE

Pogledajmo ponovno primjere

Što se dogodilo neposredno prije ponašanja?	Ponašanje	Što se dogodilo nakon toga, što je zaustavilo ponašanje?
Djevojčica koja sjedi do Ivana uzima gumicu iz njegove pernice.	Ivan štipa i gura djevojčicu.	Djevojčica odlazi i zove učiteljicu. Ivan uzima gumicu.
Učiteljica donosi kutiju s radnim listićima i predmetima za pokus, daje ju Ivanu i kaže: "Evo pribora za pokus koji ćemo sad raditi."	Ivan baca kutiju i dere se.	Učiteljica kaže: "Ivane to nije lijepo ponašanje." I kaže asistentici da ga odvede u knjižnicu da se malo smiri.
Sva djeca su se okupila oko učiteljice, ona čita knjigu.	Ivan se njiše naprijed i natrag u drugom dijelu učionice.	Učiteljica kaže: "Vrijeme je za užinu i povede Ivana za ruku."
Mama i Ivan ulaze u trgovački	Ivan se počinje udarati po	Mama i Ivan izlaze iz trgovačkog

- Svaka osoba ima razlog za nepoželjno ponašanje
- Poželjna i nepoželjna ponašanja se uče i održavaju kroz interakciju s fizičkom i socijalnom okolinom osobe (Iwatta i sur., 1994; Cooper, Heron i Heward, 2007)
- **Osoba s PSA ne manipulira namjerno, ne rade svjesne odluke**

Ključne ideje

- ✓ Svako nepoželjno ponašanje ima svoju funkciju
- ✓ Važno je osmisliti strategije prevencije koje uključuju i podučavanje zamjenskog ponašanja
- ✓ Usmjerite se na pozitivna ponašanja
- ✓ Usmjerite se i na pozitivna ponašanja

Razumijevanje funkcije ponašanja – zašto je toliko važna?

Isto ponašanje može imati različite funkcije

Različita ponašanja mogu imati istu funkciju

Ako razumijemo što određeno ponašanje znači za osobu, možemo ju podučiti zamjensko ponašanje koje će imati istu svrhu koje će poslužiti istoj svrsi

**INTERVENCIJA; NAŠ ODGOVOR NA NEPOŽELJNO PONAŠANJE TREBA
BITI TEMELJEN NA FUNKCIJI, A NE NA OBLIKU PONAŠANJA
(TOPOGRAFIJA)**

Isto ponašanje – druga funkcija

Što se dogodilo neposredno prije ponašanja?	Ponašanje	Što se dogodilo nakon toga, što je zaustavilo ponašanje?
Učiteljica kaže Ivanu: "Izvoli slagalicu s kojom se možeš igrati."	Ivan baca igračke na pod.	Učiteljica uzme slagalicu i kaže: " U redu možeš ju složiti drugi put."
Učiteljica je u drugom dijelu sobe s učenicima.	Ivan baca igračke na pod.	Učiteljica klekne pored njega, spušta se do razine njegovih očiju i govori nježno: „Ovo nije lijepo, uništit ćeš igračke i nećeš se imati s čim igrati“.
Ivan je sam u kutiću za opuštanje.	Ivan baca igračke na pod.	Zaustavi se kada dođe učiteljica i odvodi ga na doručak.

Možete imati tri različite intervencije za isto ponašanje jednog djeteta

Različita ponašanja – ista funkcija

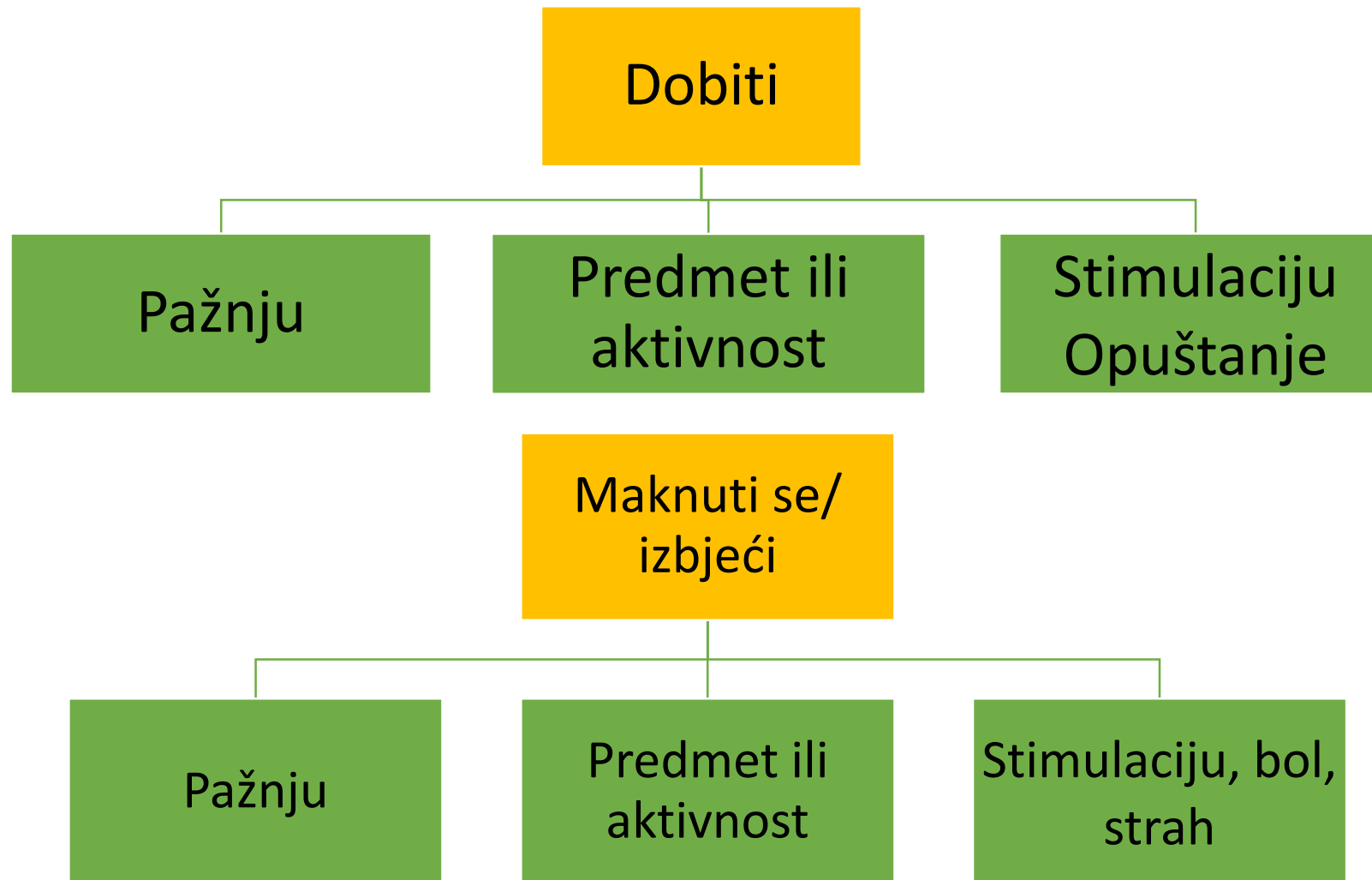
Situacija neposredno prije PONAŠANJA?	PONAŠANJE	Posljedice ponašanja, što je dijete postiglo tim ponašanjem?
Učiteljica radi s drugim djetetom dok Ivan samostalno radi na svom zadatku.	Ivan grize materijale za zadatak, pljuje i smije se.	Učiteljica mu prilazi i kaže da to ne može raditi. Odvodi ga sa sobom do svog stola i sjeda pokraj njega.
Učiteljica tijekom likovnog pomaže drugom djetetu.	Ivan pokušava prevrnuti stol i više, AAAAA.	Učiteljica kaže NE! Zadržava stol i stane pokraj Ivana.
Za vrijeme pauze učiteljica priprema radne listiće. Ivan sjedi na podu i igra se s igračkom.	Ivan se smije, više AAAA te se pomokri u gaće.	Učiteljica ide s njim na wc.

Možete imati istu intervenciju za različita ponašanja....

GLAVNO PITANJE JE:

ŠTO JE FUNKCIJA OVOG PONAŠANJA, ŠTO ONO
PREDSTAVLJA OSOBI?

Funkcije nepoželjnog ponašanja (O'Neill i sur., 1997)

Razumijevanje funkcije nepoželjnog ponašanja

Što sve trebamo uzeti u obzir?

Širi kontekst u okviru kojeg se nepoželjno ponašanje javlja	Podražaj koji je prethodio nepoželjnom ponašanju	Nepoželjno ponašanje	Posljedica koja održava nepoželjno ponašanje
<ul style="list-style-type: none">• Okolinski čimbenici• Socijalni čimbenici• Biološki čimbenici	<ul style="list-style-type: none">• Opis situacije• Vrijeme u danu• Što se desilo neposredno prije ponašanja• Tko je bio prisutan	<ul style="list-style-type: none">• Opis ponašanja	<ul style="list-style-type: none">• Dobivanje pažnje, predmeta, aktivnosti, unutrašnje stimulacije• Odbijanje pažnje, predmeta, aktivnosti, unutrašnje stimulacije

Kako to činimo ?

1. Opis / definicija ponašanja

2. Posredne metode (intervju s drugim osobama)
(npr. MAS, FAST liste procjene)

3. Neposredne metode– neposredno opažanje
ponašanja u trenutku kada se javlja (npr. PPP protokol)

FUNKCIONALNA PROCJENA PONAŠANJA

Aktivnost – rad u paru

**Neposredno opažanje uz korištenje PPP protokola
(podražaj, ponašanje, posljedica) (temeljeno na radu B.F. Skinnera)**

Podražaj (prije nepoželjnog ponašanja)	Ponašanje (Opis nepoželjnog ponašanja)	Posljedica (što se desilo nakon nepoželjnog ponašanja)

Planiranje intervencije – plan podrške

STRATEGIJE PREVENCIJE		STRATEGIJE INTERVENCIJE
PROAKTIVNE STRATEGIJE	STRATEGIJE POUČAVANJA	REAKTIVNE STRATEGIJE
Promjene u okolini	Pučavanje novih vještina i ponašanja	Strategije koje primjenjujemo kada se ponašanje pojavi

Strategije intervencije – reaktivne strategije

1. Prekidanje pojačanja koje je prije slijedilo ponašanje

2. Preusmjerenje

3. Pojačavanje zamjenskog, drugog te inkompatibilnog ponašanja

4. Time out

1. Prekidanje pojačanja koje je prije slijedilo ponašanje - gašenje

Rijetko se koristi izolirano, samo za neka blaga verbalna ponašanja (poput psovanja da bi se privukla pažnja)

U početku se nepoželjno ponašanje povećava, ali se zatim smanjuje- važno da primjenjuju svi koji su uključeni

2. Preusmjeravanje

Uglavnom se koristi kada je funkcija ponašanja samostimulacija

Preusmjeravanje na:

- Primjerenije ponašanje ponašanje (ljuljanje na stolcu - ljuljanje na ljuljački)
- Primjerenije mjesto (masturbacija u školi - masturbacija kod kuće)
- Primjerenije trajanje (hodanje po sobi i vokaliziranje sat vremena - hodanje po sobi i vokaliziranje 10 min)
- Primjereniji materijali (štipanje ruke - štipanje gumene igračke)

3. Pojačavanje zamjenskog, drugog ili inkompatibilnog ponašanja

- Zamjensko ponašanje - prikladnije ponašanje koje služi istoj funkciji kao i nepoželjno ponašanje (pružate podršku djetetu da koristi PECS, a ne nepoželjno ponašanje)
- Drugo - bilo koje drugo ponašanje (pojačanje bilo kojeg drugog ponašanja, osim nepoželjnog)
- Inkompatibilno ponašanje (žvakanje žvakaće, sviranje frule, pjevanje i razgovor umjesto PICA ponašanja)

4. Time out

Ne odnosi se isključivo na „stajanje u kutu” ili isključivanje iz razreda

To je „time- out” od ugodnih aktivnosti, igračaka i pažnje koju dijete voli

Nije primjereno za ponašanja koja imaju funkciju izbjegavanja aktivnosti ili zadatka

Strategije prevencije

Sjetite se prethodnih
modula

PROMJENE U FIZIČKOM OKRUŽENJU

(strukturirano i predvidivo okruženje, uklanjanje senzornih podražaja, kutić za opuštanje)

Vizualna podrška

(rasporedi, popisi zadataka, pravila i očekivanja, najava promjene...)

POUČAVANJE NOVIH VJEŠTINA, PRILAGODBA METODA POUČAVANJA

(poučavanje komunikaciji, socijalnim vještinama i vještina samopomoći, poučavanje u malim koracima, planiranje tranzicije, samoregulacija ...)

MOTIVACIJA

(što dijete voli, nagrade, token sustavi ...)

Prevention strategies

- **Zajednička kontrola**
- **Ne recite „ne“, recite „kada“**
- **Pozitivni bihevioralni momentum**
- **Prilagodba averzivnih zadataka**
- **Priprema za tranziciju**

Pružiti djetetu kontrolu

Dobra je za funkciju bijega

- Birati svoje bitke, odrediti što dijete mora napraviti, a gdje ćete mu popustiti e.g. kažete djetetu da napiše svoje ime, a vi napišete drugi dio zadatka
- Ponuditi izbor dijete ima neku kontrolu nad situacijom e.g. želiš li plavu ili crnu olovku?
- Dopustite i podučite pregovaranje e.g. još jedna minuta ili još jedna napisana rečenica

Ne recite „ne”, recite „kada”

- Koristite kad dijete želi raditi nešto drugo, a ne aktivnost koju treba odraditi
- Kad žele nešto što ne mogu dobiti ili kad ne žele zaustaviti aktivnost u koju su uključeni

Npr. možeš se igrati nakon što napišeš zadaću.

“Bihevioralni momentum”

- Korisno je kada je funkcija ponašanja BIJEG
- Odvratite pažnju djetetu prije nego što mu zadate težak zadatak (hrana, zadaci)
3-5 jednostavnih uputa, a zatim težak zadatak

1. Dodirni svoj nos
2. Sjajno, dajte mi pet
3. Hodamo, pljesni rukama
4. Bravo, uzmi svoju bojicu, bojaj

Behavioral momentum primjeri

MATEMATIKA - dijete ne želi učiti nove zadatke jer se mora potruditi. Predstavljamo ih ovim redoslijedom:

$2+2=$

$1+0=$

$4+3=$

$25+27=$

$1+3=$

$7+2=$

$4+4=$

$35+18=$

$1+5=$

$6+3=$

$7+2=$

$45+27=$

Prilagodba zadatka/aktivnosti (odbijanje)

Mogu li olakšati zadatak?

Mogu li zadatak skratiti?

Mogu li zadatak postaviti da ga dijete bolje razumije?

Mogu li to povezati s nečim zabavnim?

Mogu li djetetu pružiti više podrške?

Rad u parovima - odaberite primjer, utvrdite moguću funkciju ponašanja i raspravite o strategijama prevencije

Sjetite se prethodnih modula

Što se dogodilo neposredno prije ponašanja?	Ponašanje	Što se dogodilo nakon toga, što je zaustavilo ponašanje?
Djevojčica koja sjedi do Ivana uzima gumicu iz njegove pernice.	Ivan štipa i gura djevojčicu.	Djevojčica odlazi i zove učiteljicu. Ivan uzima gumicu.
Učiteljica donosi kutiju s radnim listićima i predmetima za pokus, daje ju Ivanu i kaže: "Evo pribora za pokus koji ćemo sad raditi."	Ivan baca kutiju i dere se.	Učiteljica kaže: "Ivane to nije lijepo ponašanje." I kaže asistentici da ga odvede u knjižnicu da se malo smiri.
Sva djeca su se okupila oko učiteljice, ona čita knjigu.	Ivan se njiše naprijed i natrag u drugom dijelu učionice.	Učiteljica kaže: "Vrijeme je za užinu i povede Ivana za ruku."
Mama i Ivan ulaze u trgovački centar.	Ivan se počinje udarati po glavi.	Mama i Ivan izlaze iz trgovačkog centra.

Poučavanje zamjenskog ponašanja

ZAMJENSKO PONAŠANJE

Treba odgovarati funkciji nepoželjnog ponašanja (poučavati novi način kojim dijete može dobiti ono što želi)

Treba se lakše izvoditi nego nepoželjno ponašanje

Treba li biti prikladnije ...?

Očekivano i alternativno ponašanje

Evaluacija plana podrške za ponašanje

Što se može dogoditi ako ne pratimo našu intervenciju:

- nastavljamo s intervencijom koja nije učinkovita
- zaustavljamo intervenciju koja je učinkovita jer rezultati nisu tako očiti

Mjerenje učestalosti ili trajanja nepoželjnog ponašanja (primjeri)

ZAKLJUČNO:

Prije kreiranja Plana podrške važno je:

- Razumijevanje raznolikosti i karakteristika osoba s PSA
- Razumijevanje jakih strana i teškoća svakog djeteta
- Procjeniti funkcije ponašanja, što ono znači osobi

Svoj odgovor na nepoželjno ponašanje trebamo temeljiti na:

- Kreiranju strategija prevencije i intervencije
- Kontinuiranoj evaluaciji
- Suradnji s pojedincem, obitelji i drugim stručnjacima

Vrijeme za refleksiju

- 1) Napišite bar tri strategije koje možete odmah nakon ove edukacije koristiti u radu.
- 2) Napišite što biste dugoročno htjeli implementirati sa svojim učenicima.
- 3) Koje stvari ćete odmah podijeliti sa svojim kolegama na poslu?

The ASD-EAST partnership

University of Zagreb
Faculty of Education and
Rehabilitation Sciences

2018-1-UK01-KA201-047872

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Disclaimer

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.